

Prof. dr hab. n. med. Irena Krupka-Matuszczyk
Śląska Wyższa Szkoła Medyczna w Katowicach

Katowice, 24.07.2022r

Recenzja

rozprawy na stopień doktora nauk medycznych i nauk o zdrowiu lek. Rafała Szmajdy:
Ryzyko samobójcze a rodzaj zaburzeń psychicznych u hospitalizowanej
psychiatrycznie młodzieży

Przedstawiona mi do oceny praca została wykonana pod kierunkiem naukowym
Pani Profesor dr hab. n. med. Agnieszki Gmitrowicz w Klinice Psychiatrii Dzieci
i Młodzieży Katedry Psychiatrii Uniwersytetu Medycznego w Łodzi.

Recenzowana rozprawa ma układ typowy dla pracy doktorskiej i posiada wszystkie
wymagane elementy strukturalne. Została napisana starannie pod względem
edytorskim. Pracę przeczytałam z zaciekawieniem.

Praca liczy 127 stron, bez wyszczególnienia i numerowania rozdziałów i obejmuje:
wstęp, cele pracy i hipotezy badawcze, metodologię badań, wyniki i opracowanie,
statystyki opisowe populacji badanej, omówienie wyników i wnioski, spis tabel, rycin
i wykresów, piśmiennictwo, streszczenie w j. polskim i angielskim.

Komisja Bioetyczna UM w Łodzi wyraziła zgodę na prowadzenie badania decyzją
RNN/87/14/KB z dnia 11.02.2014r.

Piśmiennictwo obejmuje 208 pozycji, tylko 26 w języku polskim, w tym 8 publikacji
Pani Promotor Profesor A. Gmitrowicz. Większość cytowanych prac została
opublikowana w okresie ostatnich lat, co podkreśla aktualność ocenianego badania,
a niewielka liczba polskiego piśmiennictwa świadczy o nowoczesności badania.
Bibliografia przedmiotu jest dobrze dobrana i zacytowana w tekście pracy.

Podjęty przez Badacza temat jest bardzo ważny i aktualny ze względu na zmieniające się społeczne, psychologiczne, ekonomiczne warunki życia młodych ludzi na przestrzeni ostatnich lat. Jak wynika ze świetnego przeglądu piśmiennictwa ryzyko samobójstwa młodego człowieka w kryzysie staje się jednym z najważniejszych problemów dla współczesnej opieki zdrowotnej, głównie pediatrycznej i psychiatrycznej. Doktorant przytacza definicję samobójstwa z 2014r podaną przez WHO, jak również definicję próby samobójczej jako przedmiotu swoich badań i analiz jako [...] działanie potencjalnie prowadzące do samouszkodzenia, podjęte z przynajmniej częściowym pragnieniem śmierci jako wynikiem działania (zamiar zabicia się nie musi być stuprocentowy). Nie musi być żadnych obrażeń lub uszkodzeń ciała, a jedynie możliwość ich wystąpienia [...], jak również zdefiniowaną próbę samobójczą przez WHO w 2014r jako [...] każde zachowanie samobójcze niezakończone zgonem, co odnosi się do umyślnego zatrucia się, okaleczenia lub samouszkodzenia, które mogło być dokonane z zamiarem odebrania sobie życia lub bez takiego zamiaru i skutku [...].

Chcę podkreślić, że wstęp i podstawy teoretyczne napisane są znakomicie - dydaktycznie, przejrzystie i zrozumiale dla każdego czytającego i chcącego wykorzystać w teorii i praktyce znajomość przedmiotu opisanego przez Badacza. Dla badania tego kluczowego problemu społecznego i medycznego został postawiony cel recenzowanej pracy doktorskiej jako [...] określenie ryzyka wystąpienia prób samobójczych w związku z rozpoznaniem psychiatrycznym u pacjentów hospitalizowanych w ramach stacjonarnego oddziału młodzieżowego z podaniem 6 celów szczegółowych i 9 hipotez badawczych, które przytaczam.

Cele szczegółowe to:

1. Określenie ryzyka wystąpienia próby samobójczej dla wyszczególnionych wg klasyfikacji ICD-10 grup zaburzeń psychicznych u nieletnich pacjentów hospitalizowanych psychiatrycznie.
2. Określenie częstości występowania niesamobójczych samouszkodzeń w badanej populacji oraz ryzyka ich występowania w zależności od kategorii zaburzeń psychicznych wg ICD-10.

3. Ocena związku pomiędzy niesamobójczymi samouszkodzeniami a ryzykiem podjęcia próby samobójczej.
4. Wskazanie, jak sytuacja rodzinna i szkolna wpływa na ryzyko próby samobójczej, przy nieobecności innych czynników ryzyka.
5. Ocena związku sytuacji rodzinnej i szkolnej na ryzyko próby samobójczej w kontekście innych czynników ryzyka,
6. Ocena wpływu wieku początku zaburzeń psychicznych w okresie adolescencji na ryzyko samobójcze.

Natomiast hipotezy badawcze zakładają, że

1. Istnieją różnice ryzyka względnego próby samobójczej dla poszczególnych grup rozpoznań według ICD-10
2. Ryzyko względne próby samobójczej dla populacji młodzieży jest różne od ryzyka próby samobójczej obserwowanego w badaniach dotyczących osób dorosłych.
3. Częstość występowania niesamobójczych samouszkodzeń zależy od rodzaju rozpoznania psychiatrycznego
4. Niesamobójcze samouszkodzenia są niezależnym czynnikiem ryzyka próby samobójczej
5. Trudna sytuacja rodzinna niezależnie od innych czynników istotnie wpływa na ryzyko próby samobójczej
6. Sytuacja szkolna wpływa na ryzyko próby samobójczej
7. Istnieją różnice w ocenie ryzyka wystąpienia próby samobójczej w odniesieniu do trudnej sytuacji rodzinnej badanych przy obecności i nieobecności innych czynników ryzyka
8. Istnieją różnice ryzyka próby samobójczej w odniesieniu do sytuacji szkolnej przy obecności i nieobecności innych czynników ryzyka
9. Młodszy wiek wystąpienia zaburzeń psychicznych wiąże się z wyższym ryzykiem próby samobójczej.

W rozdziale kolejnym Badacz przedstawia opis metody i badanej grupy. Praca ma charakter retrospektywny. Materiałem do badań była baza danych pacjentów hospitalizowanych uzyskana w ramach działań statutowych Kliniki Psychiatrii Dzieci i Młodzieży Centralnego Szpitala Klinicznego Uniwersytetu Medycznego w Łodzi. Z bazy wyodrębnił grupę badaną z próbą samobójczą obecną w wywiadzie przy przyjęciu. Grupę kontrolną stanowili pacjenci nieobciążeni wywiadem próby samobójczej. Łącznie grupa obejmowała dane 1311 pacjentów. Dane pacjentów zostały pogrupowane zgodnie z kategoriami diagnostycznymi w oparciu o obowiązującą klasyfikację ICD-10. Na potrzeby badania Doktorant przyjął ryzyko próby samobójczej jako ryzyko względne. Dokonał opisu statystycznego badanej grupy. Następnie za pomocą modeli regresji logistycznej zbadał wpływ poszczególnych diagnoz na ryzyko samobójcze, określone na potrzeby badania, za pomocą ryzyka względnego.

W dalszym etapie pracy dokonał oceny statystycznej przy pomocy analizy regresji logistycznej dla innych czynników wybranych z bazy danych celem określenia ich wpływu na ryzyko względne próby samobójczej. Wybrane czynniki obejmowały: samouszkodzenia w wywiadzie, obciążenie rodzinne w postaci: schizofrenii, choroby afektywnej dwubiegunowej, zaburzeń depresyjnych nawracających, prób samobójczych w rodzinie, używania substancji psychoaktywnych w rodzinie, zamieszkanie: z rodzicem, z opiekunem, w placówce (dom dziecka), inne (np. młodzieżowe ośrodki socjoterapii czy wychowawcze). Dodatkowo do analizy wybrał stresory uwzględnione w bazie danych jak doświadczenie przemocy fizycznej, molestowanie seksualne, utrata rodzica przed 15 rż. odrzucenie przez rówieśników i zawód uczuciowy. Analizie poddał także zgłoszone w bazie danych trudności szkolne oraz rodzinne i zawód uczuciowy. Stworzył szereg modeli regresji logistycznej uwzględniających samodzielną bądź sprzężoną obecność wymienionych czynników oraz ich wpływu na ryzyko względne próby samobójczej.

Uzyskane dane liczbowe zostały poddane ocenie statystycznej przy użyciu pakietu IBM SPSS Statistics 25, testów parametrycznych i nieparametrycznych, co zostało szczegółowo opisane na str. 45

Analiza wyników i opracowanie

Otrzymane wyniki Badacz przedstawił w 33 tabelach, 1 rycinie i 4 wykresach. Opis wyników jest kompletny i przejrzysty. Wykorzystane analizy i prezentacje graficzne są właściwe i w pełni adekwatne do trudnego przedmiotu badań obu grup pacjentów. Dla wykazania słuszności celu głównego i celów szczegółowych Doktorant skonfrontował wyniki z dostępnym piśmiennictwem, w dającej dowody znakomitej znajomości problemu, dyskusji. Wyjaśnił zastosowane zmienne niezależne i zależne w interpretacji uzyskanych danych, jak również ograniczenia (strona 89 i 90) związane z prowadzonym badaniem i oceną uzyskanych wyników. Zakończeniem tego podsumowania jest wskazanie możliwości zastosowania wyników badania w prewencji samobójstw.

W ocenianej pracy cenne jest ujęcie wyników we wnioskach, które są zwięźczeniem badań i analiz oraz stały się odpowiedzią na postawione cel główny i dodatkowe cele szczegółowe oraz hipotezy badawcze. Badacz sformułował osiem następujących wniosków, które potwierdzają zgodność z prezentowanymi wynikami.

1. Wykazano istnienie różnicy prawdopodobieństwa próby samobójczej dla poszczególnych kategorii zaburzeń psychicznych u młodzieży hospitalizowanej psychiatrycznie. Najwyższe ryzyko stwierdzono dla zaburzeń afektywnych oraz zaburzeń związanych ze stresem.
2. Niesamobójcze samouszkodzenia występują bardzo często w populacji młodzieżowej hospitalizowanej psychiatrycznie, niezależnie od postawionego rozpoznania głównego.
3. Niesamobójcze samouszkodzenia stanowiły niezależny czynnik ryzyka samobójczego.
4. Trudna sytuacja rodzinna była istotnym czynnikiem ryzyka prób samobójczych. Istotnie zwiększa ryzyko samobójcze, niezależnie od postawionego rozpoznania głównego .
5. Trudności szkolne są istotnym czynnikiem predykcyjnym prób samobójczych – zwiększają ryzyko samobójcze, niezależnie od rodzaju zaburzeń psychicznych. Siła

efektu trudności w nauce na ryzyko podjęcia próby samobójczej była istotnie wyższa dla kobiet niż dla mężczyzn. Wydaje się zatem, że trudności w nauce mogą być większym obciążeniem psychicznym dla dziewcząt niż dla chłopców hospitalizowanych psychiatrycznie.

6. Wykazano, że niesamobójcze samouszkodzenia były najsilniej powiązane z prawdopodobieństwem próby samobójczej w wywiadzie, niezależnie od innych istotnych statystycznie predyktorów.

7. Zawód miłosny okazał się istotnym czynnikiem ryzyka prób samobójczych w populacji adolescentów hospitalizowanych psychiatrycznie. Konieczne są dalsze badania, a także uwzględnienie zawodu miłosnego jako istotnego czynnika ryzyka w praktyce psychiatrycznej opieki dla adolescentów.

8. W pracy nie wykazano związku wieku wystąpienia zaburzeń psychicznych z ryzykiem prób samobójczych.

Nie potwierdzono zatem ostatniej hipotezy, że wcześniejszy wiek wystąpienia zaburzeń psychicznych u adolescenta zwiększa ryzyko względne prób samobójczych.

W mojej ocenie do najważniejszych wniosków należą wskazania, że każdorazowo należy w trakcie badania określić ryzyko samobójcze ze względu na bezpieczeństwo pacjenta, a znajomość czynników ryzyka pozwoli badającym podjąć decyzję o leczeniu pacjenta w wieku adolescencji. Istotne jest zebranie dokładnego wywiadu od rodziny oceniając sytuację rodzinną, trudności szkolne, wcześniejsze samouszkodzenia, wagary, zawód miłosny i samobójstwa w rodzinie.

Przystępując do oceny pracy, która należy do nielicznych tego rodzaju, pragnę na wstępie podkreślić, że stanowi przydatne źródło informacji dla specjalistów psychiatrów, pacjentów i rodzin pacjentów oraz wspomagających czy wspierających ich grono osób (psychologów i pedagogów) leczonych po próbach samobójczych, jak i w działaniu profilaktycznym. Wstęp i dyskusja z przeglądem literatury, obliczanie różnego rodzaju przydatnych wskaźników z omówieniem wyników mają charakter dydaktyczny dla osób szkolących się i pracujących w psychiatrii i pediatrii. Wnioski i możliwości zastosowania wyników badania w prewencji samobójstw str. 90 i 91 mogą stanowić dobre źródło informacyjne dla lekarzy i psychologów,

a zwłaszcza dla osób w trakcie specjalizowania się w psychiatrii i psychiatrii dzieci i młodzieży.

Oceniając cele pracy, dobór materiału i zastosowane metody należy je uznać za właściwe, pozwalają analizować ważny problem badawczy. Jego zrealizowanie należało do przedsięwzięć pracochłonnych, wymagających ogromnej cierpliwości i wytrwałości, dobrego przygotowania, znajomości badanej problematyki powiązania wzajemnie na siebie oddziaływujących czynników. Zastosowana metoda badania oraz pozyskane dane z bazy klinicznej, obliczone wskaźniki okazały się rzetelne i wartościowe dla wyników i ważnych końcowych wniosków.

Pragnę podkreślić świetną i staranną analizę statystyczną oraz szatę graficzną wyników. Istotnym dla pracy i czytającej jest rozdział zawierający wyniki, ich omówienie i wnioski.

Dla mnie psychiatrii nowością w pracy doktorskiej był postawiony problem badawczy, sama metodyka pracy została przemyślana w sposób interesujący naukowo. W pracy brakuje mi ankiety badawczej, którą posługiwał się Doktorant, dla stworzenia własnej bazy obu grup pacjentów. Dość liczne braki w interpunkcji i literówce są do usunięcia, jak również pojedyncze niedociągnięcia w przedstawieniu piśmiennictwa.

Mogę pogratulować Doktorantowi wyboru aktualnego, ale trudnego tematu pracy doktorskiej, a Pani Profesor Agnieszce Gmitrowicz kontynuatora jej badań dotyczących problemu samobójstw. Świetna, zgodnie z obowiązującymi definicjami, klasyfikacjami i wytycznymi, jest pierwsza teoretyczna część pracy - dydaktyczna dla różnych specjalności medycznych i studentów.

Przeprowadzona dyskusja udowodniła celowość tego rodzaju badania, potwierdziła przydatność wykorzystanej metodologii w pracy, co powoduje, że praca stanowi wartościową pozycję naukową dla lekarzy psychiatrów i psychiatrów dzieci i młodzieży, jak również psychologów i pedagogów pracujących w podstawowej i psychiatrycznej opiece zdrowotnej oraz zatrudnionych w szkołach i placówkach pedagogiczno-psychologicznych.

W podsumowaniu stwierdzam, że rozprawa na stopień doktora nauk medycznych i nauk o zdrowiu lek. Szmajdy Rafała pt. Ryzyko samobójcze a rodzaj zaburzeń

psychicznych u hospitalizowanej psychiatrycznie młodzieży spełnia warunki określone w art. 13 ust. 1 ustawy z dnia 14 marca 2003r o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule naukowym w zakresie sztuki (tj. DZ. U. z 2017r., poz. 1789) to jest stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, dowodzi ogólnej wiedzy teoretycznej Doktoranta w dyscyplinie oraz, że Doktorant posiada umiejętności samodzielnego prowadzenia badań naukowych.

Stawiam wniosek o dopuszczenie Pana lek. Rafała Szmajdy do dalszych faz przewodu doktorskiego.

Prof. Irena Krupka-Matuszczyk

Katowice, 24.07.2022